

Підготовлена стаття виконана у плані розробки теми “Система законодавства України в 1917-1920 рр.”

*Стаття рекомендована до друку кафедрою теорії держави і права
Юридичного інституту Тернопільської академії народного господарства
(протокол № 3 від 26 жовтня 2003 р.)*

*Ряшко О.В.,
викладач циклу загальноправових дисциплін
Училища професійної підготовки
Управління Міністерства внутрішніх справ
України у Львівській області*

ТЕОРЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Законність є однією з фундаментальних категорій права, відіграє важливу роль у функціонуванні правових відносин суспільства. З появою держави і права вона знаходиться в центрі уваги представників багатьох наук, серед яких суттєву роль відіграє філософське осмислення, відображення її у суспільній свідомості, оцінка її ролі в державному управлінні, правотворчому процесі, збереженні стабільності розвитку суспільства. Законність – це державно-правовий режим, за допомогою якого забезпечується загальнообов’язковість юридичних норм в суспільстві та державі. В умовах розбудови української держави дотримання і зміцнення законності органами внутрішніх справ набувають виняткового значення. Тому й приділяється цій проблемі особлива увага на найвищому державному рівні, про що свідчать розпорядження Президента України від 26 березня 2002 р. № 53 „Про заходи щодо зміцнення дисципліни працівників та вдосконалення кадрової роботи у правоохоронних органах”, а також низка наказів МВС, рішень, ухвалених на засіданнях Колегії міністерства і спрямованих на активізацію, пов’язану із зміцненням дисципліни та законності, викоріненням негативних проявів діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ. Однак стан забезпечення законності в ОВС в останній час викликає серйозне занепокоєння не тільки керівництва держави і МВС, а й широкого громадського загалу. Це закономірна реакція на процеси, які тепер відбуваються у системі ОВС, зокрема на факти зловживань владою, інших правопорушень окремих працівників цих органів, котрі покликані стояти на сторожі закону та законності [1, 3]. Отже, сучасний стан розвитку суспільства і соціальна практика з об’єктивно вимагають активного і цілеспрямованого вивчення існуючих соціально-правових проблем, в яких чільне місце займає законність, що є „критерієм правового життя суспільства і громадян” [2, 428].

Суттєвий внесок в аналіз проблеми стану і дотримання дисципліни, законності і правопорядку в ОВС внесли вітчизняні вчені-юристи, фахівці з питань адміністративного права. У цьому контексті слід згадати праці В.Б. Аверьянова, М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, О.К. Безсмертного, Ю.П. Битюка, В.С. Венедиктова, І.П. Голосніченка, Є.О. Гіди, С.В. Додіна, М.М. Дорогих,

М.В. Джиגי, С.В. Ківалова, Л.В. Ковалюк, А.Т. Комзюка, А.П. Ключниченко, Б.Н. Лазарева, Н.В. Лазнюк, В.В. Іванова, О.І. Остапенко, О.Ф. Скакун, А.А. Стародубцева, С.М. Тараненко, Ю.С. Шемшученко, В.К. Шкарупи та ін. Безумовно, проблема законності у першу чергу повинна бути об'єктом дослідження науковців-юристів, оскільки, на думку В.С. Венедиктова, проблеми права і законності „найбільш ефективно можуть вирішуватися в наукових ланках органів внутрішніх справ (лише там можуть врахувати усі конкретні умови)” [3, 24].

Беручи до уваги всі позитивні напрацювання в дослідженні проблеми законності, вважаємо цілком слушним зауваження М.М. Тарасова про те, що в розвитку юриспруденції серед дослідницьких засобів важливу роль відіграють насамперед філософські ідеї [4, 37]. Таку ж позицію займають і відомі російські вчені С.С. Алексєєв, В.Г. Афанасьєв, О.П. Бутенко, В.П. Казимирчук, Д.А. Керимов, В.О. Козлов, В.М. Кудрявцев, В.С. Нерсєсянц, Т.І. Ойзерман, М.М. Руткевич, О.Г. Спиркін та ін.

До речі, і наші вітчизняні науковці, серед яких представники відомої далеко за межами України „київської філософської школи” – М.О. Булатов, П.В. Копнін, С.Б. Кримський, М.Л. Злотіна, Є.В. Ільєнков, В.Г. Табачковський, М.В. Тараненко, В.П. Іванов, М.М. Ібрагімов, В.І. Шинкарук, О.І. Яценко та ін., у своїх працях постійно наголошували на необхідності глибокого філософського осмислення існуючих соціально-правових проблем. Узагальнюючи їх ідеї, слід підкреслити, що великого значення вони надавали діалектиці як філософському методу, використання якого дозволяє глибше і всебічніше дослідити об'єкт. „Філософсько-світоглядні підходи, – пише П.М. Рабінович, – визначають саму стратегію дослідження, його загальну спрямованість, орієнтують на знаходження, відбір, накопичення цілком визначених у соціально-змістовному відношенні фактів і, нарешті (що, можливо, найголовніше), обумовлюють характер оцінювання (інтерпретації) отриманих результатів дослідження” [5]. В останні роки у науковому середовищі дискутується питання ролі і місця філософської діалектики, її законів та категорій у застосуванні як загальної методології, а також надання пріоритету синергетиці як методу і методології в наукових дослідженнях. Відомий український філософ В.І. Шинкарук зауважував: „Тепер намітилась протилежна крайність – тенденція повного відкидання і шельмування як матеріалізму, так і його діалектики” [6, 44] і закликав бути розважливим, не піддаючись спокусі „тотального заперечення” діалектики взагалі та її класичних версій. Особливо це стосується спроб витіснити діалектику синергетикою, котрій інколи намагаються надати статус „всезагального методу пізнання” [6, 52]. Такої ж точки зору дотримуються не тільки вітчизняні філософи, але і правознавці. „Діалектика, її закони, категорії і принципи, залишаються універсальним в наш час методом пізнання процесів і явищ об'єктивної дійсності, незалежно від політичних симпатій до Гегеля і Маркса [7, 9].

Зрозуміло, нема універсальних „ключів” (такої методології), якими можна легко відкривати будь-який „замок” складних соціальних процесів. Що стосується синергетики, то безумовно, разом з діалектикою та іншими концепціями її слід застосовувати при дослідженні існуючих наукових проблем. Герман Хакен, хресний батько синергетики визначив її як „науку, яка займається вивченням систем, що складаються з великої кількості частин, компонентів, або підсистем, які взаємодіють між собою” [8, 55]. Навіть відомий теоретик синергетики В.П.Притков схиляється до думки, що питання відносно „застосування синергетики довго ще буде відкритим, можливо доти, поки не виникне більш загальна теорія” [9, 146-149]. Сучасна філософія, як правило, відмовляється від конфронтації агресивності, претензій на монопольне володіння істиною. У наш час домінує установка на діалогічне мислення, на співіснування з іншими концепціями, іншим баченням і розумінням існуючого світу. Філософія в сучасному розумінні здатна активно впливати на розвиток інших наук, у тому числі і права [10, 10].

Проблему законності можна розглядати з позицій різних філософських течій: екзистенціалізму, неотомізму, прагматизму, позитивізму, герменевтики та ін. Ми обрали об'єктом дослідження законність як соціально-правове явище і аналізуємо його, спираючись на філософську діалектику та деякі її категорії. Отже, застосовуючи філософсько-діалектичний метод, який вимагає розглядати явища в їх цілісності і розвитку всебічно і конкретно-історично, враховуючи їх місце в просторі і часі, орієнтуючись на проникнення в сутність джерела його саморозвитку і руху, прагннню простежити роль і місце законності, діалектику її розвитку і функціонування та реалізацію її на практиці.

Аналіз правової і філософської літератури засвідчує, що досі проблема законності в її філософсько-теоретичному аспекті не стала темою спеціального наукового дослідження. Враховуючи актуальність проблеми, автор уперше, в межах статті, робить спробу, спираючись на категорії діалектики, розглянути сутність, зміст і форму законності, її внутрішню структуру, аналізує її суперечливий характер і вплив на розвиток процесів і явищ правового характеру. Тим самим ставиться мета звернути увагу дослідників на актуальність проблеми і необхідність подальшого її теоретико-філософського аналізу з метою методологічного озброєння працівників органів внутрішніх справ.

Науково-методологічний аналіз законності вимагає передусім нового бачення і формулювання сучасної парадигми. На наш погляд, її слід розглядати в двох аспектах: теоретико-філософському і практико-правовому. У філософському розумінні законність виступає як абстрактно-теоретична концепція, що посідає важливе місце в усій правовій ідеології держави і суспільства. У широкому розумінні – це соціально-правова категорія, що відображає стан суспільства в усіх його сферах життєдіяльності і впливає на їх подальше функціонування та розвиток. Законність виступає як форма вираження закону. Закон – це акт, концепція, теорія, а законність – стан, дія, яка відображає закон як концепцію.

У практико-правовому плані законність реалізується в нормативно-правових документах, як „законність законів” в діяльності суб'єктів права, передусім правоохоронних органів. Філософсько-методологічний підхід до аналізу законності вимагає, по-перше, визначити її місцезнаходження серед інших юридично-правових категорій. По-друге, у системі соціально-правових відносин суспільства відбуваються зміни, отже, важливим завданням на сучасному етапі є дослідження специфіки законності у контексті цих змін, механізм її формування в умовах трансформації українського суспільства. По-третє, оцінка законності залежить від інтересів, ціннісних орієнтацій суб'єкта права, його ідеологічної орієнтації, правового виховання і культури. По-четверте, в умовах трансформації сучасного українського суспільства різко звузилось поле загальноприйнятних і однозначно трактованих правових приписів та існуючих соціальних цінностей. Значна частина громадян держави, хоч і знає про існування норм, що зобов'язують ставитися до них з огляду на законність сумлінно, навпаки байдуже і скептично сприймають і сумніваються в потенційних можливостях держави і права вирішувати її соціальні проблеми, захищати права людини. „Правовий нігілізм, – підкреслював Л.Д.Кучма, – один з найбільших бичів нашого суспільства, живильне середовище злочинності та корупції” [11, 2]. По-п'яте, об'єктивна діалектика вимагає вивчати генезис законності з урахуванням її розвитку, конкретно-історичних умов існування, всебічно і у зв'язку з навколишнім світом. Для наукового пізнання сутності законності необхідно знати, як цей соціальний інститут виник, які основні етапи у своєму розвитку він пройшов, які соціальні функції виконує, які його історичні перспективи. Такий підхід дозволяє виділити її основні характеристики, суттєві особливості. Не слід сприймати законність, як щось стале і нерухоме, вона змінює свій зміст і форму залежно від тенденцій розвитку, функцій і специфіки соціально-політичного устрою суспільства, його

правової системи й ідеології. Теоретико-методологічний аналіз законності вимагає детального вивчення її сутності, змісту і форми, а також взаємозв'язку з іншими соціально-правовими явищами. Слід враховувати також сукупність усіх її якостей, механізмів дії, а також різноманітних проявів у постійно мінливій соціальній дійсності.

Якщо розглядати законність як цілісну специфічну систему в її рухові і взаємозв'язку з іншими системами, то невідворотно стикаємося з рядом суперечностей. Пізнання будь-якого об'єктивного протиріччя за своєю суттю є суперечливим, по-перше, тому, що сам об'єкт пізнання суперечливий; по-друге, будь-який процес пізнання має суперечливий характер; по-третє, сам процес розвитку та існування суспільства і права є суперечливим.

Законність може виявлятися лише за наявності держави, існуючого соціально-політичного устрою, наявності нормативно-правових документів та суб'єктів права. Вона може служити як ідеям прогресу, так і регресу, задовольняти потреби тих чи інших суб'єктів права або, навпаки, бути спрямованою проти їх цілей та інтересів.

Аналізуючи сутність законності, слід вказати на те, що її варто розглядати як єдність її внутрішніх сторін і зв'язків, що визначають її основні риси і тенденції розвитку. Законність може виявити себе лише через дії суб'єктів права, які функціонують у суперечливій об'єктивній дійсності. На ступінь її стану важливий вплив мають об'єктивні та суб'єктивні чинники, зовнішні і внутрішні суперечності. У складній суперечливій соціальній дійсності, яка постійно змінюється, кожне явище, у тому числі законність, має велику кількість різнобічних якостей, властивостей, взаємозв'язків з довкіллям.

Аналіз сутності законності здійснюється шляхом пізнання її протилежності, яка виступає як зовнішня форма її вияву. Явище засвідчує, яким чином сутність виступає на „поверхні”. Відсутність явища означає і відсутність сутності. Ці категорії нерозривно взаємопов'язані і, хоча цей зв'язок є нерозривним, вони перебувають в суперечності [12, 143]. Сутність ніколи повністю не збігається зі своїм явищем, останнє виражає лише один із аспектів сутності. Слід брати до уваги той факт, що явище часто відтворює сутність у викривленому виді. Таким чином, пізнаючи сутність, не слід обмежуватися фіксацією лише того, що лежить на поверхні. За будь-яким зовнішнім виявом, який іноді представляють як законний, може приховуватись омана і правопорушення.

Явище багатше за сутність. У той час, коли сутність стійкіша, явище – рухливе, мінливе. Разом з тим це не означає, що сутність не змінюється: її зміни обумовлені тим, що в процесі розвитку деякі внутрішні чинники, зв'язки посилюються, відіграють все більшу роль, інші відсуваються на другорядний план або зовсім зникають. Діалектика явища і сутності виявляється не тільки в їх тісному взаємозв'язку, а й у взаємопереході. Пізнання законності здійснюється від явища до сутності. Цей процес багатоступеневий. Так, пізнаючи сутність нижчого порядку, ми продовжуємо її аналіз по сходинках від нижчого до вищого порядку. Серед причин порушення законності ми умовно можемо виділити порушення на рівні так званого першого (нижчого) порядку – незначні, які тягнуть за собою дисциплінарні або адміністративні стягнення. Аналізуючи другий, третій та інші рівні, виявляємо роль і місце тих елементів, аспектів, які найбільш негативно впливають на стан і дотримання законності тими чи іншими суб'єктами права.

Аналіз внутрішньої структури законності в умовах розбудови української держави свідчить про те, що, з одного боку, вона залишається незмінною, оскільки її основною метою є захист державного устрою, всієї системи політико-правових відносин, прав і свобод громадян, водночас, у самій сутності відбуваються зміни: у процесі демократизації суспільства все більшої ваги набуває такий її елемент, як пріоритет прав людини, а не держави. В умовах авторитарно-диктаторського режиму основний внутрішній чинник сутності законності має репресивно-

насиленницький характер. В авторитарно-тоталітарних режимах право за своїм змістом і формою має чітко виражений силовий характер. Так, в „ім'я революції”, в „ім'я комунізму”, „збереження досягнень соціалізму”, – пише С.С.Алексєєв, – без будь-яких обмежень застосовувалось насильство, в тому числі збройне насильство, включаючи прямий терор, фізичні розправи, ведення війни” [13, 195]. Отже, підміна права й законності політичними інтересами і доцільністю за своєю суттю була виправданням беззаконня й репресій.

Законність може збігатись зі справедливістю у тих випадках, коли вона спрямована на захист прав і свобод людини від протиправності, свавілля та злочинності. Якщо органами влади, законодавцем приймаються антигуманні, несправедливі закони, то і дії влади, спрямовані на реалізацію так званої законності, є протиправними, а сама законність як система таких дій, принципів і методів переходить у свою протилежність. Як вже відзначалось, законність – важливий елемент права як системи, але як елемент вона перетворюється у своєрідну систему, що становить діалектичну єдність загального, особливого і одиничного [14, 110]. Загальним у змісті і формі законності є її методи, принципи та дії, сформульовані в Конституції та інших нормативно-правових чинних документах, які вимагають їх дотримання всіма суб'єктами права. Особливе – це нормативно-правові акти, які віддзеркалюють певні елементи загального, але разом з тим мають свою специфіку у функціонуванні права і законності (закон про міліцію та ін.). Одиничне не заперечує загального, а навпаки, виражає його. Загальне не відірване від одиничного, але і не зводиться до суми одиничних явищ.

Специфікою одиничного є те, що окремі накази, розпорядження керівників різних установ та рівнів можуть бути як законними, так і протизаконними. Якщо вони відповідають усім нормам права, то їх реалізація в діях суб'єктів права зміцнює систему законності загалом, йде на користь усій правовій системі, і навпаки – підзаконні акти, хоча вони виступають як одиничне у своїй сукупності в масштабі держави можуть негативно впливати на інші елементи структури, що призводить до їх неузгодженості, напруги між ними, а врешті решт – до деформації та конфлікту між окремими суб'єктами права (яскравий приклад – конфлікти між працівниками органів внутрішніх справ і автотранспортними установами, які всупереч Закону ”Про міліцію” своїми підзаконними актами заборонили пільговий проїзд міліції в міському транспорті). Цей підзаконний нормативний акт, з огляду на його законність як одиничне вступає у суперечність із загальним – Конституцією України і особливим – Законом України „Про міліцію”. Отже, теоретичне осмислення діалектики одиничного, особливого і загального в проявленні та функціонуванні законності відіграє важливу роль у практичній діяльності. На жаль, ця проблема у вітчизняній юридичній науці фактично не стала предметом спеціального наукового дослідження.

Законність, як і будь-яке явище, має свій зміст і форму. Змістом її є всі елементи, що до неї входять і реалізують її на практиці. Володіючи змістом, законність може себе виявити лише в конкретній формі. Форма – це спосіб вираження та існування змісту. Зміст і форма перебувають у діалектичній єдності і суперечності. „... Зміст, – підкреслював Гегель, – є не що інше, як перехід форми в зміст, а форма – переходом змісту в форму” [15, 298]. Форма має тенденцію відставання від змісту, тому вони вступають у суперечність.

Зміст законності може зіткнутися з таким протиріччям, коли форма відстає від нього і тим самим стає на заваді розвитку всього законотворчого процесу. Діалектика взаємозв'язку форми і змісту – процес постійної боротьби між ними. Форма має тенденцію в силу її консерватизму відставати від змісту, який динамічніше розвивається, а вона починає гальмувати його розвиток і в результаті між ними виникає конфлікт. Ця діалектика проявляється і в правовій сфері. Існуючі застарілі нормативно-правові документи, як правило, відстають від змісту і потреб реального життя. Але й форма може виявляти свою активність, сприяючи як гальмуванню, так і

стимулюванню розвитку змісту. Так, форми і методи соціалістичного господарювання, ігнорування законів ринкових відносин, зрівнялівка, жорстка централізація і диктат центру гальмували соціально-економічний розвиток СРСР, спричинили його відставання від передових демократичних індустріально-розвинених держав світу. Як справедливо зазначив О.Г.Спіркін, „погана форма організації може дискредитувати навіть геніальну ідею” [16, 233].

Між формою і змістом ніколи не може бути абсолютної тотожності. Вони є протилежними сторонами предметів і явищ, адже форма, як відомо, визначається змістом. Момент руйнування форми водночас є моментом зміни і змісту. Отже, цілеспрямована зміна форми повинна супроводжуватися відповідними змінами змісту. Зміст законності може проявлятися у різних формах: політичній, соціальній, економічній, релігійній тощо. Наприклад, проблема боротьби з міжнародним тероризмом з погляду юридично-правової практики й законності все більше пересувається в політичну площину, набуває політичного характеру і змісту. Слід зазначити, що в соціальній практиці чимало прикладів, коли ті чи інші політичні сили і прошарки можуть бути зацікавлені в існуванні старих форм управління і державного будівництва, блокують внесення суттєвих змін у чинне законодавство і фактично стають гальмом ефективного функціонування законності та соціального прогресу.

Форма повинна служити тому, щоб держава в процесі своєї правотворчої діяльності змогла своєчасно побачити і реалізувати все те нове і прогресивне, що виникає в соціальній практиці. Отже, той чи інший нормативно-правовий акт повинен видаватися тим органом держави, який найбільш здатний дати реальну як позитивну, так і негативну оцінку соціально-правовим проблемам. Форма володіє відносною самостійністю і впливає на розвиток змісту. Таким чином, якщо в практичній діяльності пріоритет надається формі, то після відриву її від змісту вона перетворюється на самоціль, а це призводить до формалізму.

Формалізм як соціальне явище є особливо небезпечним у діяльності міліції. Слід підкреслити, що за „статистикою протягом доби органи внутрішніх справ реєструють в середньому до 5 тис. звернень з будь-яких питань, де за кожним з них проблема і доля людини” [17, 2-5]. Відомо, що працівникам міліції часто доводиться мати справу з тими громадянами, які грубо порушують і зневажають закони. У зверненні до всіх працівників органів і підрозділів внутрішніх справ Колегія МВС закликала їх у своїй діяльності проявляти витримку, людяність, дотримуватися християнської моралі, не бути формалістами, а уважно і чуйно, доброзичливо ставитися до людей [18, 32-33]. Законність вимагає від кожного правоохоронця суворого дотримання закону не лише у спілкуванні із законослухняними громадянами, а й з правопорушниками.

Як не прикро констатувати, проте в наш час трапляються не непоодинокі факти правопорушень зі сторони працівників усіх ланок і служб органів внутрішніх справ. Існують як об’єктивні, так і суб’єктивні причини таких правопорушень. У філософії причиною називають явище, яке при визначених умовах з необхідністю викликає, породжує інше явище (наслідок). Зв’язок між причиною і наслідком носить закономірний характер, суть якого зводиться до того, що причина за сприятливих умов щоразу призводить до певного наслідку. Таким чином, зв’язок між причиною і наслідком характеризується поняттями необхідності, неминучості.

Кожне явище, у тому числі й правопорушення, є наслідком сукупності багатьох причин та умов, воно з об’єктивною необхідністю і випадковістю притаманне органам внутрішніх справ як соціальному інституту. Але це не означає, що суспільство повинно миритися з ігноруваннями законності тими правоохоронцями, котрі зобов’язані стояти на сторожі закону.

Отже, теоретико-філософський аналіз законності, по-перше, дає можливість досягти глибшого пізнання сутності законності, характеру її змісту і форми, ролі у функціонуванні

суспільних відносин. По-друге, теоретичне осмислення законності відіграє важливу роль у вихованні в громадян України високої правової свідомості і культури, у боротьбі з правовим нігілізмом і злочинністю. По-третє, оскільки Україна стала на шлях будівництва правової держави, то пріоритетами її правової і соціальної політики є забезпечення прав і свобод її громадян, захист державного устрою і правопорядку. Як у свій час підкреслював Гегель, „державний устрій повинен захищати свободу, служити перешкодою свавілля, ...сприяти благу, щастю і задоволенню людей” [19, 466]. Вирішення поставлених завдань можливе за умов дотримання усіма суб’єктами права існуючих правових норм та законності. По-четверте, теоретичний аналіз законності безпосередньо пов’язаний з практичною діяльністю ОВС, які, у першу чергу, несуть відповідальність за її дотримання всіма суб’єктами права. Але незважаючи на заходи, які вживаються МВС щодо поліпшення дисципліни і законності серед особового складу, поки що бажаних результатів не досягнуто. Так, у ході операції „Чисті руки” виявлено чимало фактів, що були підставою звільнення майже півтори тисячі працівників. „Не випадково, – підкреслює В.С.Венедиктов, – що ті органи, служби і підрозділи, де забезпечується дотримання особами рядового й начальницького складу правових вимог, де практично відсутні порушення законності, досягають високих результатів в практичній діяльності, домагаючись успішного розкриття злочинів, зміцнення громадського порядку” [3, 21].

Поглиблений філософсько-теоретичний аналіз законності, розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо запобігання правопорушенням з боку самих правоохоронців стає важливим чинником виховання сумлінного ставлення їх до службових обов’язків. По-п’яте, теоретичний аналіз проблем законності і правопорядку дає можливість законодавцеві при розробці тих чи інших нормативно-правових документів враховувати суперечливі тенденції розвитку та існування в суспільстві процесів і явищ, в тому числі специфіку стану і функціонування законності, що, безумовно, буде сприяти її дотриманню і зміцненню всіма суб’єктами правових відносин. По-шосте, теоретико-філософський аналіз законності сприяє чіткому усвідомленню існування об’єктивних і суб’єктивних причин беззаконня і злочинності, організації діяльності профілактики правопорушень як загалом у суспільстві, так і в системі ОВС. Досвід вивчення стану і зміцнення законності в ОВС може бути реалізований в законодавстві, практичних юридичних розробках і методиках. По-сьоме, діалектика сучасного розвитку суспільства і його правоохоронних органів, в тому числі стану і зміцнення законності, вимагає комплексного підходу, залучення, окрім філософсько-правових наук, інших дисциплін і теорій; такий підхід дасть можливість всебічно обґрунтувати роль ОВС у соціально-правових відносинах суспільства.

Література

1. Рішення Колегії МВС України від 09 січня 2002р. „Про підсумки роботи органів внутрішніх справ України за 2001 рік та завдання відповідно до вимог Президента, Уряду України щодо поліпшення правоохоронної діяльності”. – К., 2002. – 12 с.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редколегія Ю.С.Шемиченко (голова редколегії) та інші. К.: Українська Енциклопедія, 1998. – Т.2. – 744с.
3. Венедиктов В.С. До проблеми забезпечення законності в діяльності працівників органів внутрішніх справ // *Право і безпека*. – 2002. – №3. – С.20-24.
4. Тарасов Н.Н. Метод и методологический подход в правоведении (попытка проблемного анализа) // *Правоведение*, 2001. – №1. – С.31-50.
5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навч. посібник. – К.: Атіка, 2001. – 176 с.

6. Філософсько-антропологічні студії 2001. – К.: Стилос, 2001. – 358с.
7. Ібрагімов М.М. Філософія права як самостійна наукова дисципліна // Філософські проблеми права та правоохоронної діяльності співробітників органів внутрішніх справ – К., 1995. – 212с.
8. Кудрявцев И.К., Лебедев С.А. Синергетика как парадигма нелинейности // Вопросы философии. – 2002. – №12. – С.55-63.
9. Прытков В.П. Оправдание синергетики // Вопросы философии. – 2001. – №4. – С.146-149.
10. Обсуждение «новой философской энциклопедии» (материалы заочного круглого стола) // Вопросы философии. – 2003. – №1 – С.3-28.
11. Кучма Л.Д. Из злочинністю треба боротися нещадно і системно // Урядовий кур'єр. – 2000. – 12 жовтня.
12. Алексеев П.В., Панин А.В. Диалектический материализм (Общие теоретические принципы): Учеб.пособие. – М.: Высш.школа., 1987. – 335с.
13. Алексеев С.С. Философия права. – М.: НОРМА, 1999. –336с.
14. Введение в философию: Учебник для вузов: В 2ч. Ч.2 / Фролов И.Т., Араб-Оглы Э.А., Арефьева Г.С. и др. – М.: Политиздат, 1989. – 639с.
15. Гегель. Энциклопедия философских наук. Т.1. Наука логики. М.: Мысль, 1974.- 452с.
16. Спиркин А.Г. Основы философии: Учеб. пособие. – М.: Политиздат, 1988. – 592с.
17. Смирнов Ю. За безпеку і спокій наших громадян міліція платить високу ціну // Міліція України. – 2002. – №12. – С.2-5.
18. Звернення Колегії МВС України до всіх працівників органів і підрозділів внутрішніх справ. Прийнято на засіданні Колегії МВС України 15 травня 2001 р. №КМ/1 – С.1–35.
19. Гегель Г.В.Ф. Философия права. / Пер. с нем.; ред. и сост. Д.А.Керимов и В.С.Нерсесянц.- М.: Мысль, 1999. – 524с.

Стаття рекомендована до друку кафедрою соціальних дисциплін
Львівського інституту внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України
(протокол № 3 від 7 жовтня 2003 р.)